

Martyna Bunda
Ridegség

A fordítás alapjául szolgáló mű:
Martyna Bunda: Nieczułość
Wydawnictwo Literackie, Kraków, 2017

Az Európai Unió
társfinanszírozásával

Az Európai Unió finanszírozásával. Az itt szereplő vélemények és állítások a szerző(k) álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA) hivatalos álláspontjával. Sem az Európai Unió, sem az EACEA nem vonható felelősségre miattuk.

Copyright © Martyna Bunda, 2017

© 2017, Wydawnictwo Literackie, Kraków

Hungarian translation © Mihályi Zsuzsa, 2024

Ilda

A középső testvér, Truda ötlete lehetett, hogy éjszákára állítsák a rózsákat egy vödör tintába. Kapjanak egy kis jelképes színt. Ha már az utolsó férfit temetik. A legidősebb, Gerta lehetett, aki hozzáfűzte, hogy ez a csokor legyen legfelül. A mise előtt ötven zlotyt csúsztatott a sekrestyés zsebébe, nehogy elfelejtse, melyik virág kerüljön a tetejére. A nehézfejű, bicegő sekrestyés kitett magáért, még gondosan el is rendezte a szalagokat a koporsó két oldalán. Az volt rájuk írva: „A rideg nő”.

Tél. Lucskos, végtelen február. 1979. A halom leg-tetejére került a sok színezett rózsza és a két fehér műanyag szalag, a „Hűséges Hitves” feliratú liliumok és „A Nagy Szobrásznak”, „E Táj Büszkeségének”, „A Makulátlan Alkotónak”, „A Pomerániai Földek Nagy Fiának” hozott virágok fölé. Mi volt ez „A rideg nő”-höz képest?

Aztán elindultak a nővérek vállt vállnak vetve, egymáshoz igazítva a lépést, közrefogva a legfiatalabbat, Ildát. Balról a középső lány, Truda. Máskor ő volt a világmindenség közepe, most magába fordulva, némán lépkedett ide-oda biccenő, vadonatúj fülbevalójával. Jobbról Gerta. Mindig nagyon érzékeny volt arra, mit mondanak az emberek, de aznap ő húzta ki magát a legjobban, szálegyenes tartással ment. Kettejük közt Ilda. Furcsán apró és törekeny volt aznap, nem mindennapi mellbősége ellenére, amire még

abból az időből emlékeztek a városkában, amikor bőr kezeslábasba préselte magát. Előttük Tadeusz Gelbert ezüstszanéros mahagónikoporsóban.

Így haladtak a gyászmenettel a szürkésfehér hóban, a sekrestyés kezében ütemesen ringott a kereszt, a szalagokon az Örökké Szerető Hitves, elől a község elöljárója, a bankigazgató, Truda minden korábbi beosztottja, a szomszédasszonyok, a szobrászműhely teljes képviselői és a hűséges sírköves ügyfelek, a boltosnők, a trafikosnők, mindkét kartuzyi taxisofőr – mert senki sem hagyhatott ki ilyen eseményt a városban –, a nővérek pedig minden lépéssel közelebb kerültek a koporsóhoz. Hol a legidősebb, Gerta előzte jobbról a gyászolók következő sorát, hol a középső, Truda balról. Így aprókat lépve, szinte akaratlanul gyorsítva pont a frissen megásott sírgödör előtt érték utol a Törvényes Özvegyet. Szemben álltak a koporsónál. Ilda pedig fogta a férfitől kapott kis retiküljét, elővette a rúzsát, a férfi ajándékát, és kihúzta vele a száját. Jelenetet akartak, megkapták a jelenetet.

Még be sem sötétedett, amikor hármásban leültek a testvérek az asztalhoz a szűzlányhegyi házban.

Truda megint gesztikulált, túl sokat beszélt. Rövid lábú, hosszú nyakú, hebrencs nő volt, lapos, mint a deszka, és bár jóval túl volt már a negyvenen, érdekes módon a testvérei és sokan mások is szépnek tartották. Talán sajátos bája és különösen dús, szőke, sűrű, életteli haja miatt, talán azért vonzotta az embereket, ahogy mások szemébe nézett – a nőkébe melegen és figyelmesen, a férfiakéba bátran és pimaszul. Mert élet volt benne. Ha be akart bújni a testvére vagy az anyja mellé az ágyba, akkor bebújt. Ha meg akart csókolni valakit – megcsókolta. És még most is,

hogy menthetetlenül belépett abba a korba, amikor nőként láthatatlan lett, Truda szerette az életet, és az élet ezt viszonzta.

Gerta széke állt mellette, aki viszont nem sokat ült ezen a széken. Forró teát kellett főzni, megitatni az átfagyott és lelkileg megrendült Ildát, keresni neki egy takarót, elővenni egy abroszt, leteríteni az asztalt, felszeletelni a kenyeret vacsorára. Gerta volt Truda fonákja. Sötét hajú, sötét szemöldökű, kék szemű, úszó- vagy atlétatermetű nő; ha márványba faragják, és kiállítják egy múzeumban, csodájára járnak. De ez a „nagy lábú, langaléta lány” nem tudott összhangba kerülni a testével. A végletekig földhözragadt, elviselhetetlenül kötelességtudó, szorgalmas, talpraesett, felelősségteljes, bátor nő – aki viszont mindig úgy látja, hogy nem elég fehér a kimosott ruha.

Ezekben a tulajdonságokban éppen Gerta hasonlított a legjobban az anyjukra, Rozelára, aki mindig a maga útját járva próbált tisztességes életet élni, boldogulni, megállni a lábán. Törvénytelen lány törvénytelen lányaként, arra ítélve, hogy örök szegényben éljen, emelt fővel járt, és erre tanította a lányait is. Nemes. Pedig parasztlány. Bátor. Pedig lány. Egyszerű kasub kunyhóból indult, nem ismerte a betűket, még lengyelül sem tudott jól, de egyedül, a férje nélkül építette fel a Szűzlányhegy első téglaházát. Tele volt a ház könyvekkel, amelyeket sosem tud majd elolvasni.

Fizikailag Ilda emlékeztetett legjobban az anyjára. Hasonló testalkat volt, de csábosabb, mintha a legjobbat örökölte volna Rozelától – gömbölyű mell, széles csípő, vékony derék, szoborszerű lábak – és ez még megsokszorozódott benne. Csakhogy ezek a lábak az ő

esetében kicsit görbén nőttek. A térde egész kicsit kifelé állt, ezért Ildának cowboynos lett a járása. Olyan volt az életben is. Ő volt az első, aki motorral járt a városban, szűk bőr kezeslábásban, csak Tadeusz vette rá később, hogy hordjon helyette méretre varrt, nőies ruhát.

Most viszont, a temetés napján olyan volt Ilda, mint valamelyik szent a kartuzyi templomban. Szótlan, mélyen a gondolataiba merülő, messze, a konyhán, az udvaron, a tapon túlra néző alakja viaszfigurának látszott, amelyen átsüt a fény. Mintha a nap, amely épp most telt el, kitárt volna előtte egy másik világba nyíló kaput. De Ilda gondolatban még mindig a Kartuzyi utcai kórházban járt Gdańskban, a második emeleten, a kardiológián, ahol Tadeusz, aki alig három napja még eleven volt, egy gumikerekű vaságyon feküdt, és fél kézzel az olajfestékkel ezerszer lekent éjjeliszekrényre támaszkodva kérlelte az orvosokat, hogy hozzák ide a Hitvesét, hogy a diósínű lambéria mellett, az asztalnál, amelynek fehér színe alól kilátszott a szürke, kemény, közönséges fém, kijelentse Ildának, hogy a Hűségés Hitvesnek tett esküt Isten előtt. És hogy ő, Ilda még mindig fiatal. Nem kellene rá pazarolnia a hátralévő életét. A Hitves gondját viseli majd Ildának, ha ő már innen nem menne ki. Igaz, Hitvesem?

„A rideg nő”. Így szólt a hideg feketével festett felirat a szalagokon.

Tadeusz nős volt már, amikor megismerkedtek. Ilda majdnem a másvilágra küldte a motorjával. A férfi ezt rögtön jelnek tekintette, és gyermeki tüzzel mesélte el több tucatszor, mintha Ilda ott sem lenne: vagyis éppen azon a napon, amikor komolyan kétségbe vonta a maga gömbölyded Madonnáit, a kritikusoknak viszont hitelt adott, éppen az egyik Madonnája ütötte el

egy Sokól 1000-esen ülve. És Ilda kénytelen volt elismerni, hogy a Sopot egyik mellékutcájában berendezett műhely kellős közepén álló fehér cementszobor az ő – Ilda – arcát, mellét és fenekét viseli. Nem olyan Szűz Mária volt, amilyet általában lát az ember.

Azt a motorbiciklit pedig, a Sokól 1000-est Ilda a saját kezével húzta ki az árokból – olyan erővel, amit maga sem sejtett –, amikor 1945 januárjában, pont a szűzlányhegyi ház mögött, rengeteg ember és jármű haladt a Staniszewo felé vezető úton. Mentek szekéren és anélkül, gyerekekkel és anélkül, hátukon cipelt málhával. Elcsigázottan, már nem törődve azzal, hogy az ablakokból figyelik őket, kapaszkodtak fölfelé a Szűzlányhegyre, kitaposva a homokot a vizes hó alól. Egyszer csak furcsa moraj zavarta meg a csendet. Mintha méhek zümmögtek volna – de honnan került volna elő annyi méh, ráadásul a tél közepén? Ilda kinézett az ablakon, és azt vette észre, hogy szerteszét szaladnak az emberek, kiabálva, próbálnak bebújni a vizes hó alá, aztán a padlóra zuhant az ablaküveg. Miért rohant ki a házból? Miért ment föl a dombra? Hogyan történt, hogy ez a gyöngye természetű, apró kezű lány kihúzott az árokból egy ilyen nehéz gépet, egy holttest terhével együtt?

Mint aki eszét vesztette, ezen a motoron menekült el ettől a holttesttől és a fának támaszkodó nőtől, akinek meglátta a pillantását – csodálkozó, de halott szemét. Elhaladt egy szekér elé befogott, döglött ló mellett, amelyből valaki már kihásított egy darab húst, maga mögött hagyta a pánikban eldobált csomagokat, a rongykupacokat, és egészen Chmielnóig robogott, ahol a jól ismert temető látványa térítette magához.

A következő öt napban a nővérével és az anyjával meg más szüzlányhegyi nőekkel együtt temették el a holttesteket, nem nézték az arcukat. Öt évig, addig a napig, amikor megszökött Tadeuszsal, Ilda tekintete került ezt a domboldalt.

Tadeusz Gelbert olyannak látszott, mint akinek szinte isteni hatalma van a testek fölött, amikor kőbe faragja őket. Sosem tért vissza a feleségéhez, sosem vált el. Amikor évek múltán tűzbe dobta Ilda minden ruháját, Ilda már nem tudott a férfi nélkül élni. Azt hitte, Tadeusz sem tud nélküle – a pomerániai temetők tele voltak az ő arcát és mellét viselő Madonnákkal, az ő kezét és lábát viselő angyalokkal. Még az első közös kutyájukat, egy Peggy nevű, göndör szőrű spánielt is évszázadokra belekomponálta a preláthus gdański síremlékébe, egy griff testének szerepében. A mancsok, a kissé göndörödő szőrzet, az oroszlános külső tulajdonképpen – tiszta Peggy. Szégyen.

Éveket töltött el vele Ilda, mire belátta, hogy a fiatalkori motorozás a bőr kezeslábasban, az még semmi. Csak állig gombolt, keményített gallérjával, a piros pórázon vezetett elegáns spániellel vált levegővé a kartuzyi lakosok szemében. Még akkor is, ha csak az az Ilda létezett a konyhákban, a fazekak, az illatok, az ünnepekre és szertartásokra végzett előkészületek kavarodásában.

Vagyis az a koporsónál elővett rúzs csak egy részlet volt a műegészben, amelyben rég le voltak osztva a szerepek, és amelynek fináléját fekete tintával örökítették meg a szalagon. A szél meg a nehézfejű sekrestyés pedig gondoskodott arról, hogy kilométerekről is látható legyen a felirat.

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.
WWW.MAGVETO.HU
WWW.FACEBOOK.COM/MAGVETO
MAGVETO.KIADO@LIRA.HU
FELELŐS KIADÓ DÁVID ANNA

NYOMTA ÉS KÖTÖTTE AZ ALFÖLDI NYOMDA ZRT., 2024-BEN
FELELŐS VEZETŐ GYÖRGY GÉZA VEZÉRIGAZGATÓ

KONTROLLSZERKESZTŐ PÁLFALVI LAJOS
FELELŐS SZERKESZTŐ SZEGŐ JÁNOS
KÉZIRAT-ELŐKÉSZÍTŐ BALOGH EMERENCIA
KORREKTOR HRADECZKY MONI
MŰSZAKI VEZETŐ TAKÁCS KLÁRI
A KÖTETET PINTÉR JÓZSEF TERVEZTE
KIADVÁNYSZÁM EU0006
PLANTIN BETŰTÍPUSBÓL SZEDVE
ISBN 978-963-14-4449-0